

Kambag'allikni qisqartirishda kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirishni takomillashtirish yo'llari

Gulruh Djumanazarovna Xasanova
Mironshoh Mehriddin-o'g'li Sayriddinov
Buxoro davlat texnika universiteti

Annotatsiya: Ushbu maqolada kambag'allikni qisqartirishda kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirishning ahamiyati to'g'risida fikr yuritilgan. Maqolada kambag'allik va iqtisodiy taraqqiyot o'rtasidagi bog'liqlik, kichik biznes va tadbirkorlikning jamiyatda o'zgarishlarga olib kelishidagi o'рни, shuningdek, bu sohadagi innovatsion yondashuvlar, hukumatning roli va jamiyatni qo'llab-quvvatlash mexanizmlari o'rganilganib chiqilgan. Shuningdek, maqolada iqtisodiy barqarorlikka erishish uchun kichik biznesni rivojlantirish va tadbirkorlikni rag'batlantirishning muhim omillari tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: kambag'allik, kichik biznes, tadbirkorlik, iqtisodiy taraqqiyot, innovatsiya, ish o'rinlari, yangi biznes, ijtimoiy barqarorlik

Ways to improve small business and entrepreneurship development in poverty reduction

Gulruh Djumanazarovna Khasanova
Mironshoh Mehriddin-oglu Sayriddinov
Bukhara State Technical University

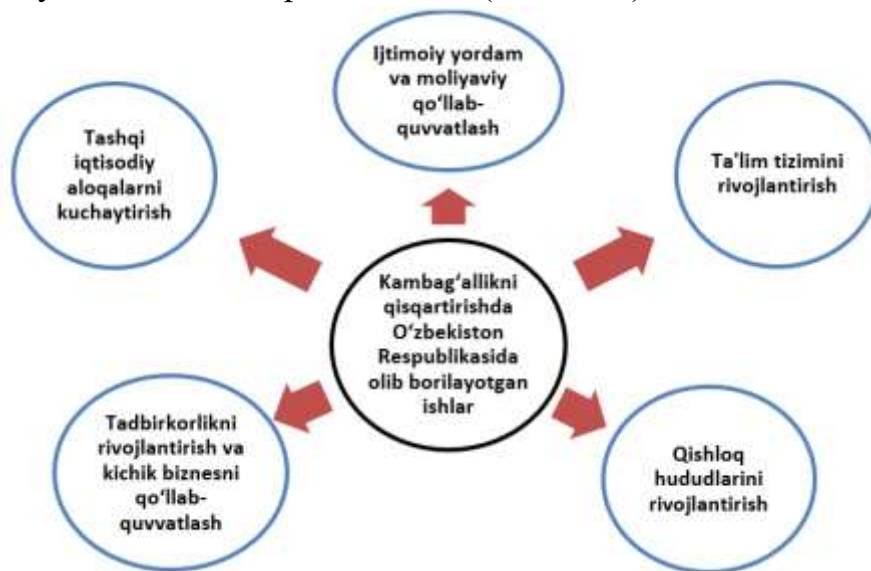
Abstract: This article discusses the importance of developing small businesses and entrepreneurship in reducing poverty. The article examines the relationship between poverty and economic development, the role of small businesses and entrepreneurship in bringing about changes in society, as well as innovative approaches in this area, the role of government and mechanisms for supporting society. The article also analyzes important factors for developing small businesses and encouraging entrepreneurship to achieve economic stability.

Keywords: poverty, small businesses, entrepreneurship, economic development, innovation, jobs, new businesses, social stability

Kambag'allik - bu dunyo bo'ylab ko'p mamlakatlar uchun jiddiy muammo bo'lib, uning yechimi nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy hamdir. Kambag'allikni qisqartirish va iqtisodiy barqarorlikka erishish uchun turli xil strategiyalar mavjud.

Ulardan biri - kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirishdir. Kichik biznes va tadbirkorlik orqali iqtisodiy taraqqiyotga erishish, yangi ish o‘rinlarini yaratish va mahalliy resurslarni samarali ishlatish mumkin. Bunda, nafaqat iqtisodiy muvaffaqiyat, balki ijtimoiy barqarorlikka erishish uchun zarur shart-sharoitlar ham yaratiladi.

O‘zbekistonda iqtisodiy rivojlanish va ijtimoiy barqarorlikni ta’minlash uchun kambag‘allikni qisqartirish va aholining ijtimoiy himoyasini kuchaytirish borasida keng qamrovli islohotlarni amalga oshirmoqda. O‘zbekistonning kambag‘allikni qisqartirishdagi yutuqlari va davom etayotgan islohotlarni quyidagi asosiy yo‘nalishlar bo‘yicha ko‘rib chiqish mumkin (1-chizma).

1-chizma. Kambag‘allikni qisqartirishda O‘zbekiston Respublikasida olib borilayotgan ishlar

Kambag‘allik va iqtisodiy taraqqiyot o‘rtasidagi bog‘liqlik. Kambag‘allik va iqtisodiy taraqqiyot o‘rtasidagi bog‘liqlikni tushunish uchun avvalo kambag‘allikni aniqlash muhimdir. Kambag‘allik - bu insonlarning zarur ehtiyojlarini qondira olmasligi, ya’ni turmush darajasi pastligi va iqtisodiy imkoniyatlarning cheklanganligi bilan bog‘liq holatdir. Kambag‘allikni qisqartirishning asosiy omillaridan biri bu iqtisodiy faoliyatni faollashtirish, yangi bizneslar ochish va tadbirkorlikni rivojlantirishdir. Shunday qilib, kichik biznes va tadbirkorlik kambag‘allikni qisqartirishda va iqtisodiy taraqqiyotda muhim rol o‘ynaydi.

Kichik biznes va tadbirkorlik jamiyatda iqtisodiy o‘sish va ijtimoiy barqarorlikka erishishda katta ahamiyatga ega. Kichik bizneslar odatda arzon ish o‘rinlari yaratish, mahalliy ishlab chiqarish va xizmat ko‘rsatish bilan shug‘ullanadi, bu esa kambag‘allarni ish bilan ta’minlashga yordam beradi. Shuningdek, tadbirkorlikning rivojlanishi orqali yangi texnologiyalar va innovatsiyalar joriy etiladi, bu esa iqtisodiy jarayonlarni samarali qiladi va yangi imkoniyatlar yaratadi.

Tadbirkorlikni rivojlantirish orqali quyidagi natijalarga erishish mumkin:

1. Yangi ish o‘rinlari yaratish.
2. Mahalliy iqtisodiyotni qo‘llab-quvvatlash va global bozorga chiqarish.
3. Innovatsion g‘oyalar va texnologiyalarni joriy etish.
4. Jamiyatda iqtisodiy va ijtimoiy farovonlikni ta‘minlash.

Kichik biznesni rivojlantirishda texnologiya va innovatsiyaning roli beqiyosdir. Internet texnologiyalari, e-commerce, yangi biznes modellarini ishlab chiqish orqali kichik bizneslar katta resurslarni sarflamasdan global bozorlarga chiqish imkoniyatiga ega bo‘lishadi. Masalan, e-tijoratning rivojlanishi kichik tadbirkorlarga o‘z mahsulotlarini onlayn sotish va katta mijozlarga erishish imkonini beradi.

Shuningdek, yangi texnologiyalar biznes jarayonlarini optimallashtirish, samaradorlikni oshirish va xarajatlarni kamaytirish imkoniyatini yaratadi. Yangi ishlanmalarning joriy etilishi orqali kichik bizneslar o‘z mahsulot va xizmatlarining sifatini oshirishi mumkin.

Kambag‘allikni qisqartirishda hukumatning roli juda katta. Hukumat kichik biznesni qo‘llab-quvvatlash uchun turli siyosatlar ishlab chiqishi kerak. Bular:

- ✎ Soliq imtiyozlari va subsidiya dasturlari.
- ✎ Kichik biznesni rivojlantirish uchun kreditlar va moliyaviy yordamlar.
- ✎ Yangi ish o‘rinlarini yaratish va innovatsiyalarni rag‘batlantirish uchun infrastruktura yaratish.

Hukumat tomonidan kichik biznesni qo‘llab-quvvatlash kambag‘allikni qisqartirishda samarali mexanizm bo‘lishi mumkin.

Kichik biznes - bu nisbatan kam resurslar va kichik hajmdagi faoliyatni olib boradigan korxonalaridir. Bunday bizneslar odatda bir necha xodimga ega bo‘ladi, ularning faoliyati ko‘proq mahalliy bo‘lib, o‘ziga xos mahsulotlar yoki xizmatlar taklif qiladi. Kichik bizneslar iqtisodiyotda muhim rol o‘ynaydi, chunki ular ko‘plab ish o‘rinlarini yaratadi, mahalliy bozorlarni qo‘llab-quvvatlaydi va yangiliklar va innovatsiyalarni olib kelishi mumkin. Kichik biznesning asosiy xususiyatlari 2-chizmada ko‘rsatilgan.

2-chizma. Kichik biznesning asosiy xususiyatlari

Kichik biznes turli sohalarda faoliyat ko'rsatishi mumkin: savdo, xizmat ko'rsatish, ishlab chiqarish, qishloq xo'jaligi va boshqalar. Moliya resurslarini jalb qilish, marketing strategiyalarini ishlab chiqish va boshqaruvni samarali amalga oshirish - bu kichik biznesni muvaffaqiyatli qilishda muhim omillar hisoblanadi.

O'zbekistonda kichik biznesning rivojlanishi so'nggi yillarda sezilarli darajada o'sdi. Bunga bir qancha omillar sabab bo'ldi: hukumatning kichik va o'rta biznesni qo'llab-quvvatlashga qaratilgan siyosati, iqtisodiy islohotlar, yangi imkoniyatlar va tashabbuslar. Quyida O'zbekistondagi kichik biznesning rivojlanishi haqida ba'zi asosiy jihatlarni keltiraman:

1. *Hukumatning qo'llab-quvvatlashi.* O'zbekistonda kichik va o'rta biznesni rivojlantirishga katta e'tibor qaratilmoqda. Hukumat turli chora-tadbirlar va islohotlar orqali kichik biznesni rag'batlantiradi. Masalan:

- Soliq imtiyozlari: Kichik bizneslar uchun soliq yengilliklari va imtiyozlar joriy etilgan. Masalan, soliq stavkalari kamaytirilgan, yangi biznes ochishni osonlashtirish uchun tezlashtirilgan tartiblar joriy etilgan.

- Qarz va grantlar: O'zbekiston hukumati kichik bizneslarni rivojlantirish uchun banklardan arzon foizli kreditlar taqdim etadi, shuningdek, biznesni boshlash uchun turli grantlar va moliyaviy yordamlar mavjud.

2. *Tadbirkorlikka oid qonunchilik islohotlari.* O'zbekistonda kichik biznes uchun qonunchilikni soddalashtirishga qaratilgan islohotlar amalga oshirilmoqda. Bunda:

- Biznesni ro'yxatdan o'tkazish jarayoni yengillashgan va qisqarib, hozirda biznes boshlash uchun talablar ancha oddiylashgan.

- Qonuniy muhitning yaxshilanishi: Tadbirkorlar uchun huquqiy himoya kuchaytirilgan, biznesni boshqarishdagi tartib-taomillar soddalashtirilgan va korrupsiyaga qarshi chora-tadbirlar kuchaytirilgan.

3. *Innovatsiyalar va yangi biznes tarmoqlari.* O'zbekistonda kichik biznesning yangi tarmoqlari rivojlanmoqda. Masalan:

- Texnologiya va IT sohalari: Kichik bizneslar uchun startaplar va texnologik loyihalar rivojlanmoqda. Ko'plab yosh tadbirkorlar IT sohasida faoliyat yuritib, yangi texnologiyalar va internet-marketingni qo'llayotganlar.

- Turizm va mehmonxona xizmatlari: O'zbekistondagi sayyohlik sohasining o'sishi kichik biznes uchun yangi imkoniyatlar yaratdi. Yangi mehmonxonalar, turizm kompaniyalari va xizmatlar ochildi.

- Aholi ehtiyojlariga mos xizmatlar: O'zbekistonning turli hududlarida kichik bizneslar kundalik ehtiyojlarga xizmat ko'rsatuvchi kompaniyalarni ochmoqda, masalan, oziq-ovqat, kiyim-kechak, kosmetika va boshqa sohalarda.

4. *Onlayn biznes va e-commerce rivoji.* Pandemiya va texnologiyalar rivojlanishi kichik biznesni onlayn sohalarga ko'proq jalb qilishga yordam berdi.

Endi ko‘plab tadbirkorlar onlayn savdo (e-commerce) orqali o‘z mahsulotlarini sotmoqdalar. Bu kichik bizneslarga:

- Geografik chegaralarni bartaraf etish: Onlayn savdo orqali tadbirkorlar nafaqat mahalliy bozorga, balki xorijiy bozorlarga ham chiqish imkoniyatiga ega.

- Raqamli marketingning o‘shishi: Ijtimoiy tarmoqlar, veb-saytlar va mobil ilovalar orqali kichik bizneslar o‘z mahsulotlarini reklama qilishda samarali ishlatmoqda.

5. *Kichik biznes va qo‘shimcha ish o‘rinlari yaratish.* O‘zbekistonda kichik biznes yangi ish o‘rinlarini yaratishda muhim rol o‘ynamoqda. Ayniqsa, qishloq va chekka hududlarda kichik biznesning o‘shishi aholiga ish bilan ta‘minlashda katta yordam beradi. Kichik bizneslar, shuningdek, o‘zlarining ijtimoiy mas‘uliyatini anglab, ko‘plab ijtimoiy tashabbuslarni qo‘llab-quvvatlaydi.

6. *Sektorlararo diversifikatsiya.* Kichik bizneslar turli tarmoqlarda faoliyat yuritadi. O‘zbekistonda kichik bizneslar:

- Ishlab chiqarish (masalan, qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini qayta ishlash, to‘qimachilik sanoati);

- Xizmat ko‘rsatish (masalan, turizm, ta‘lim, sog‘liqni saqlash);

- Savdo (kichik do‘konlar, onlayn do‘konlar);

- Qurilish va ko‘chmas mulk sohalarida keng tarqalgan.

7. *Tashqi bozorlarga chiqish imkoniyatlari.* Xalqaro aloqalar o‘shishi va O‘zbekistonning eksport salohiyatining kuchayishi kichik bizneslar uchun yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Tadbirkorlar eksportni rivojlantirishga qaratilgan dasturlarga qo‘shilgan, bu esa ularning mahsulotlarini xalqaro bozorga chiqarish imkonini yaratdi.

8. *Ijtimoiy tashabbuslar va ekologik bizneslar.* Yosh tadbirkorlar ijtimoiy va ekologik mas‘uliyatni o‘z zimmasiga olishmoqda. Ko‘plab kichik bizneslar ekologik toza mahsulotlar ishlab chiqarish, ijtimoiy mas‘uliyatli loyihalar va barqaror rivojlanish g‘oyalariga asoslangan tashabbuslarni qo‘llab-quvvatlamoda.

1-Jadval

O‘zbekiston Respublikasida kichik biznes va tadbirkorlikning rivojlanishi

Yil	Kichik bizneslar sonining o‘zgarishi (%)	Yangi kichik bizneslar ro‘yxatdan o‘tganlari (mingta)	Kichik bizneslar faoliyati (mlrd. so‘m)	Ish o‘rinlari (mingta)	Eksporda kichik biznesning o‘rni (%)
2021	7.3	55	46,590	1,370	3.5
2022	10.5	60	56,930	1,420	4.1
2023	8.9	65	63,250	1,550	5.3
2024	6.2	70	71,650	1,690	6.0

1-jadval ma‘lumotlaridan ko‘rinib turibdiki, yangi tashkil etilgan kichik bizneslar soni yildan-yilga o‘sib borayotganligini ko‘rish mumkin. Xuddi shuningdek, kichik bizneslar tomonidan ishlab chiqarilgan mahsulotlar va xizmatlarning jami miqdori, kichik bizneslar tomonidan yaratilgan yangi ish o‘rinlari

soni, kichik bizneslar tomonidan eksport qilinayotgan mahsulotlar ulushi kabi ko'rsatkichlar ham yildan-yilga o'sib borganligini ko'rsatadi.

2-Jadval

Kichik bizneslar faoliyatida so'nggi yillarda innovatsion texnologiyalarni tadbiq etish

Yil	Internet savdosi (mlrd. so'm)	Yangi innovatsion texnologiyalarni tadbiq etgan bizneslar (%)	Raqamli to'lovlarni qabul qiluvchi bizneslar (%)	Yangi startaplar sonining o'sishi (%)
2021	7,230	32	21	5.8
2022	9,110	37	28	6.2
2023	11,450	45	33	7.5
2024	13,500	50	39	8.0

2-jadval ma'lumotlaridan ko'rinib turibdiki, kichik bizneslarning onlayn savdo faoliyatidan olingan daromad ham, innovatsion texnologiyalar, raqamli platformalar va sun'iy intellektni tatbiq etgan kichik bizneslar ulushi ham, kichik bizneslarning raqamli to'lov tizimlarini qo'llagan bizneslar ulushi ham, startaplar sonining yillik o'sishi, yangi texnologiyalarga asoslangan bizneslarni tashkil etish ham yildan-yilga o'sib borayotganligini ko'rish mumkin.

3-Jadval

Kichik bizneslarda yaratilgan ish o'rinlari va ijtimoiy ta'siri

Yil	Yaratilgan ish o'rinlari (mingta)	Ayollar tadbirkorlikning ulushi (%)	Yoshlar tadbirkorligi (18-30 yosh) (%)	Yangi o'zbekcha mahsulotlar (mlrd. so'm)
2021	1,370	22	12	18,400
2022	1,420	23	14	21,750
2023	1,550	24	16	24,800
2024	1,690	25	18	28,200

3-jadval ma'lumotlaridan quyidagilarni ko'rish mumkin:

Yaratilgan ish o'rinlari: Kichik bizneslar tomonidan yaratilgan yangi ish o'rinlari 2024 yilda 2021 yilga nisbatan 320 mingtaga, 2024 yilda 2022 yilga nisbatan 270 mingtaga, 2024 yilda 2023 yilga nisbatan esa 140 mingtaga ko'paygan.

Ayollar tadbirkorlikning ulushi: Kichik bizneslarda ayollar tomonidan tashkil etilgan tadbirkorlik sub'yektlarining umumiy sonidagi ulushi 2024 yilda 2021 yilga nisbatan 3 foizga, 2024 yilda 2022 yilga nisbatan 2 foizga, 2024 yilda 2023 yilga nisbatan esa 1 foizga oshganligini ko'rish mumkin.

Yoshlar tadbirkorligi (18-30 yosh): 18 yoshdan 30 yoshgacha bo'lgan yosh tadbirkorlarning jami kichik biznesdagi ulushi 2024 yilda 2021 yilga nisbatan 6 foizga, 2024 yilda 2022 yilga nisbatan 4 foizga, 2024 yilda 2023 yilga nisbatan esa 2 foizga oshganligini ko'rish mumkin.

Yangi o'zbekcha mahsulotlar: Mahalliy ishlab chiqarilgan yangi mahsulotlar (milliy iqtisodiyotga qo'shgan yillik qiymat)ning miqdori 2024 yilda 2021 yilga nisbatan 9,8 mlrd. so'mga, 2024 yilda 2022 yilga nisbatan 6,45 mlrd.so'mga, 2024 yilda 2023 yilga nisbatan esa 3,4 mlrd.so'mga ko'paygan.

4-Jadval

Kichik bizneslarning xalqaro bozorlarga integratsiyasi

Yil	Eksporda kichik biznes ulushi (%)	Tashqi savdoda kichik biznes faoliyati (mlrd. so'm)	Kichik bizneslarning innovatsion mahsulotlari (mlrd. so'm)	Yangi eksport bozorlariga kirish (%)
2021	3,5	5,250	1,130	4,0
2022	4,1	6,120	1,500	5,2
2023	5,3	7,320	2,010	6,8
2024	6,0	8,460	2,500	8,0

4-jadval ma'lumotlaridan quyidagilarni ko'rish mumkin:

Eksporda kichik biznes ulushi: Kichik bizneslar tomonidan eksport qilinayotgan mahsulotlarning jami eksportdagi ulushi 2024 yilda 2021 yilga nisbatan 2,5 % ga, 2024 yilda 2022 yilga nisbatan 1,9 % ga, 2024 yilda 2023 yilga nisbatan esa 0,7 % ga ko'payganligini ko'rish mumkin.

Tashqi savdoda kichik biznes faoliyati: Kichik bizneslarning tashqi savdoga qo'shgan hissasi 2024 yilda 2021 yilga nisbatan 3,210 mlrd. so'mga, 2024 yilda 2022 yilga nisbatan 2,340 mlrd.so'mga, 2024 yilda 2023 yilga nisbatan esa 1,140 mlrd.so'mga ko'paygan.

Kichik bizneslarning innovatsion mahsulotlari: Innovatsion mahsulotlar va texnologiyalarni ishlab chiqarish va eksport qilish 2024 yilda 2021 yilga nisbatan 1,370 mlrd. so'mga, 2024 yilda 2022 yilga nisbatan 1,0 mlrd.so'mga, 2024 yilda 2023 yilga nisbatan esa 0,490 mlrd.so'mga ko'paygan.

Yangi eksport bozorlariga kirish: Kichik bizneslar tomonidan yangi xalqaro bozorlarni zabt etish ulushi 2024 yilda 2021 yilga nisbatan 4,0 % ga, 2024 yilda 2022 yilga nisbatan 2,8 % ga, 2024 yilda 2023 yilga nisbatan esa 1,2 % ga ko'payganligini ko'rish mumkin.

O'zbekistonda kichik biznesning rivojlanishi uchun barcha shart-sharoitlar yaratilmoqda. Hukumatning qo'llab-quvvatlash siyosati, iqtisodiy islohotlar va yangi imkoniyatlar kichik biznesning o'sishiga yordam bermoqda. Biroq, kichik bizneslar o'zlarining muvaffaqiyatli faoliyatlarini ta'minlash uchun innovatsion yondashuvlar, zamonaviy texnologiyalar va raqobatbardosh strategiyalarni ishlab chiqishlari zarur.

Xulosa sifatida shuni ta'kidlash mumkinki, 2021-2024 yillar davomida O'zbekistonda kichik biznes va tadbirkorlik sektorining o'sish va rivojlanish darajasi natijasida quyidagilarga erishilgan:

- Yangi ish o'rinlarini yaratishda muhim rol o'ynadi, ayniqsa, yoshlar va ayollar tadbirkorligi o'sdi.

- Innovatsion texnologiyalarni keng joriy etish orqali raqamli transformatsiya va e-tijoratning o'sishini ta'minladi.

- Xalqaro bozorga kirish va eksport imkoniyatlarini kengaytirish kichik bizneslar uchun muhim rivojlanish yo'li bo'ldi.

Kichik biznesning rivoji O'zbekistonning umumiy iqtisodiy o'sishiga ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda. Kelajakda davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash siyosatlari va innovatsion texnologiyalar kichik bizneslarning global bozorga chiqishini davom ettirishi kutilmoqda.

Umuman olganda, kambag'allikni qisqartirishda kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirish katta ahamiyatga ega. Hukumatning qo'llab-quvvatlashi, innovatsion yondashuvlar va yangi texnologiyalarning tatbiqi kichik bizneslarning muvaffaqiyatli rivojlanishiga yordam beradi. Shunday qilib, kambag'allikni qisqartirish va iqtisodiy taraqqiyotga erishish uchun kichik biznesni qo'llab-quvvatlash va tadbirkorlikni rivojlantirish strategiyalarini takomillashtirish zarur.

2021-2024 yillar tahlili asosida kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirishni yanada takomillashtirish uchun quyidagi amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi:

1. Davlat siyosatini yanada takomillashtirish.

✎ Kichik bizneslar uchun uzoq muddatli va barqaror soliq imtiyozlarini joriy etish;

✎ Yangi tashkil etilgan tadbirkorlik subyektlarini dastlabki 2-3 yil davomida moliyaviy va konsultativ qo'llab-quvvatlash;

✎ Hududiy (qishloq va chekka hududlar) kichik bizneslarni rivojlantirishga alohida e'tibor qaratish.

2. Raqamli iqtisodiyotni kengaytirish.

✎ Kichik bizneslar uchun raqamli savodxonlik dasturlarini keng joriy etish;

✎ E-tijorat platformalari, elektron hisob-kitob va onlayn marketingdan foydalanishni rag'batlantirish;

✎ IT-startaplar va texnologik kichik bizneslar uchun maxsus grantlar ajratish.

3. Moliyaviy resurslardan foydalanishni yengillashtirish.

✎ Mikroqarz va mikrokredit tizimini soddalashtirish;

✎ Ayollar va yoshlar tadbirkorligini qo'llab-quvvatlash uchun alohida moliyalashtirish mexanizmlarini joriy etish;

✎ Xalqaro moliyaviy institutlar bilan hamkorlikni kuchaytirish.

4. Innovatsiya va yashil iqtisodiyotga o'tish.

✎ Ekologik toza texnologiyalarni qo'llayotgan kichik bizneslarni rag'batlantirish;

✎ Energiya tejamkor ishlab chiqarish usullarini joriy etishga subsidiya ajratish;

✎ Yashil startaplar va innovatsion loyihalarni qo'llab-quvvatlash.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. OECD. (2020). Supporting Small Businesses: A Global Perspective.

2. UNDP. (2021). Innovations in Small Business Development and Poverty Alleviation.

3. World Bank. (2022). The Role of Entrepreneurship in Economic Growth.
4. Smith, J. (2019). Entrepreneurship and Its Impact on Poverty Reduction.